

Vier wetswijzigingen markeren de geschiedenis van homoseksualiteit in Nederland van na de Tweede Wereldoorlog: de intrekking van art. 248bis van het Wetboek van Strafrecht in 1971, de totstandkoming van de Algemene wet gelijke behandeling in 1994, de openstelling van het huwelijk voor personen van hetzelfde geslacht in 2001 en de toevoeging van 'seksuele gerichtheid' aan artikel 1 van de Grondwet in 2023. Deze wetswijzigingen behelsden veranderingen in de rechtspositie van homoseksuele mannen en lesbische vrouwen, maar hadden (en hebben) ook een symbolische betekenis. Zij onderstrepen het gelijkheidsbeginsel en droegen bij aan verandering van de maatschappelijke opvattingen over homoseksualiteit.

Joke Swiebel beschrijft het verloop van de maatschappelijke en politieke discussies over deze vier onderwerpen en laat zien hoe ze de wetgevingsprocessen beïnvloedden en andersom. Ze zijn van grote invloed geweest op de homo-emancipatie. Tot slot verkent ze de vraag in hoeverre Nederland met deze wettelijke hervormingen vooroefde of -loopt op de ons omringende landen.

JOKE SWIEBEL studeerde politicologie. Zij werkte negen jaar aan de Universiteit van Amsterdam en 22 jaar als beleidsambtenaar voor de rijksoverheid. Van 1999 tot 2004 was zij Lid van het Europees Parlement voor de PvdA. Sinds de jaren zestig van de vorige eeuw is zij actief in de homobeweging.

Joke Swiebel | **Homopolitiek in Nederland** 1966-2023

Joke Swiebel

Homopolitiek in Nederland

1966

2023

De symbolische kracht
van wetgeving

Homopolitiek in Nederland (1966-2023)

Homopolitiek in Nederland (1966-2023)

De symbolische kracht van wetgeving

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT

ter verkrijging van de graad van doctor

aan de Universiteit van Amsterdam

op gezag van de Rector Magnificus

prof. dr. ir. P.P.C.C. Verbeek

ten overstaan van een door het College voor Promoties ingestelde commissie,

in het openbaar te verdedigen in de Aula der Universiteit

op vrijdag 26 januari 2024, te 14.00 uur

door Joke Swiebel

geboren te 's-Gravenhage

Promotiecommissie

<i>Promotor:</i>	prof. dr. W.G.J. Duyvendak	Universiteit van Amsterdam
<i>Copromotor:</i>	dr. D.J. Bos	Universiteit van Amsterdam
<i>Overige leden:</i>	prof. dr. W.D.E. Aerts	Universiteit van Amsterdam
	prof. dr. E. Lissenberg	Universiteit van Amsterdam
	prof. dr. M.M.T. Verloo	Radboud Universiteit
	dr. T.M. de Waal	Universiteit van Amsterdam
	dr. P. van Praag	Universiteit van Amsterdam
	dr. A.G.M. Mellink	Universiteit van Amsterdam
	dr. T.A.M. van der Meer	Zelfstandig onderzoeker

Faculteit der Maatschappij- en Gedragwetenschappen

Inhoudsopgave

1. Inleiding	7
1.1. Symbolische effecten van wetgeving	9
1.2. Hoe het was	12
1.3. Homo-emancipatiebeleid: specifiek beleid en facetbeleid	18
1.4. De academische analyse van homo-emancipatie en overheidsbeleid in Nederland na de Tweede Wereldoorlog	23
1.5. Hoe ik te werk ben gegaan	31
2. De intrekking van artikel 248bis Sr (1966-1971)	37
2.1. Inleiding	37
2.2. Het COC: schuilkamer of strijdorganisatie?	39
2.3. De deskundigen en het maatschappelijk middenveld	44
2.4. Het Parlement en de minister van Justitie	48
2.5. Jongeren en studenten – de eerste homodemonstratie	55
2.6. Artikel 248bis: (re-)framing van een politieke issue	57
3. De strijd om de Algemene wet gelijke behandeling (1973-1994)	63
3.1. De opmaat (1973-1977): MVM en EK	66
3.2. De lange weg: vijf wetsvoorstellen	67
3.2.1. Voorontwerp 1981	67
3.2.2. Het kabinet komt er niet uit (1982-1986)	70
3.2.3. Het strijdperk wordt verbreed: een brede wet (1986-1989)	72
3.2.4. Een oplossing komt in zicht: 'het enkele feit' (1989-1994)	76
3.3. Het einde van 'het enkele feit'	80
3.4. 'Seksuele gerichtheid' – terug van weggeweest	82
3.5. Conclusies	83

4. Van ‘alternatieve relaties’ naar de openstelling van het huwelijk (1973-2001)	91
4.1. Samenleven en niet trouwen?	93
4.2. De ‘leefeenheid’ – partners tegen wil en dank	97
4.3. Schuivende panelen	102
4.4. Op naar het geregistreerd partnerschap	105
4.5. De openstelling van het huwelijk	110
4.6. Conclusies	112
5. Seksuele gerichtheid in artikel 1 van de Grondwet (2004-2023)	119
5.1. Het constitutionele toetsingsverbod	120
5.2. De grondwetswijziging van 1983	121
5.3. Artikel 1 opnieuw in discussie	124
5.4. Het initiatiefvoorstel -Van der Ham	128
5.5. Het voorstel opnieuw op de agenda	131
5.6. De laatste ronde	135
5.7. Conclusies	138
5.8. Epiloog	140
6. Conclusies	143
6.1. Symbolische effecten van wetgeving	143
6.2. Nogmaals: homobeleid is specifiek beleid én facetbeleid	151
6.3. Internationale aspecten	156
6.3.1. Nederland gidsland?	156
6.3.2. Invloeden over en weer	165
6.4. Nawoord	170
Noten	173
Lijst van afkortingen	203
Literatuur	205
Samenvatting	221
Summary	235
Verantwoording	248